

Angående byggnadsminnesförklaring av Skeppshamns kapell, Tynderö församling, Timrå kommun

LÄNSSTYRELSENS AVGÖRANDE

Länsstyrelsen förklarar Skeppshamns kapell, Åkerö 3:17, Tynderö församling, Timrå kommun som byggnadsminne enligt 3 kap. 1 § lagen (SFS 1988:950) om kulturminnen m m.

Frågan om byggnadsminnesförklaring av den aktuella byggnaden väcktes 1998-05-20 av Skeppshamns kapellag

Länsstyrelsen lämnar råd och anvisningar för byggnadens underhåll.

Om särskilda skäl finns får Länsstyrelsen enligt 3 kap 14§ kulturminneslagen lämna tillstånd till ändring av byggnadsminne.

Enligt 3 kap 21§ kulturminneslagen gäller detta beslut omedelbart även om det överklagas.

MOTIV FÖR BESLUT

Länsstyrelsens beslut grundar sig på det välbevarade kapellets mycket stora kulturhistoriska värde som både vilar på dess ålderdomliga och autentiska uppenbarelse och dess del i norrlandskustens egenartade fiskehistoria. Det är också ett vittnesbörd för den maritima kulturmiljöns speciella livsform som Länsstyrelsen i Västernorrland särskilt valt att uppmärksamma i det av Länsstyrelsen och Länsmuseum Västernorrlands gemensamt framtagna kulturmiljöprogram "Utsikt mot framtiden".

SKYDDSFÖRESKRIFTER

1. Kapellet får inte rivas, flyttas eller till sitt yttre byggas om eller på annat sätt förändras.
2. I kapellet får ingrepp inte göras i stomme, ursprunglig planlösning eller äldre fast inredning.
3. Kapellet skall underhållas så att det inte förfaller. Vård- och underhållsarbeten skall utföras med traditionella byggnadsmaterial och metoder på ett sådant sätt att det kulturhistoriska värdet inte minskar.

BESKRIVNING

Skeppshamns kapell återfinns långt ute på Åstholmen, som gränsar till det flacka Tynderölandet i Timrå kommun. Kapellet ligger på en höjd med några fiskarstugor, sjöbodar och en gistvall nedanför i väster intill den vik som tidigare kallades Lilla hamn till skillnad från Storhamn söder om Åstholmsudde. Udden är yttre nordlig gräns för Sundsvallsbukten mot Bottenhavet. Norr om kapellet återfinns en minnessten över Sundsvalls Luftvärnsregemente 1940-1982. Kapellet vårdas, underhålles och administreras av Skeppshamns kapellag.

Skeppshamns kapell är en mindre träbyggnad bestående av ett rektangulärt långhus samt vapenhus framför den västra gaveln. Byggnaden, som står på en sockel av gråsten i kallmur, är knuttimrad och brädslagen med stående locklistpanel, utvändigt rödmålad med vita knutar och vindskivor. Yttertaket, som på vapenhuset är valmat mot väster, täcks av spån. Vid långhusets västra gavel finns en klockbock med en klocka; i flöjeln finns årtalet 1788. På taknocken i öster sitter ett vitmålat kors. Kapellets ingångsdörr i grått är en enklare pardörr med en enkel vitmålad omfattning. Till höger om dörren finns en kollektbössas uppsatt och ovanför denna en primitiv skulptur, som antagits vara del av en galjonsfigur. Till vänster finns en anslagstavla i trä. Syd- och östväggarna har två par småspröjsade och vitmålade fönster med två lufter i vardera. De vidhängande fönsterluckorna är rödmålade.

Interiört finns i det rektangulära rummet nio öppna bänkrader med bänkar av blandad ålder och utformning och ett korskrank mot koret. På skranket återfinns höga dekorationer i broskornamentik från 1600-talet. I koret finns ett enkelt altarbord i form av en understödd träskiva. Däröver en altartavla målad av Per Hermansson, Sundsvall, framställande "Jesu dop" skänkt till kapellet år 1778 av gävleborna Isack Bång, Augustin Bång, Peter Bång, Johannes Wågberg och Anders Brodin. Till vänster om altaret en klockarbänk med rankverk från 1700-talet, till höger en motsvarande bänk med skärm från 1600-talet, prydd med arkadmotiv och plattskärning, tandsnitt m.m. Längst fram i mittgången finns också två pyramider från 1700-talet med genombrutna rankverk och fotkolor. Predikstolen är från år 1669, vilken möjligen tillhört Ljustorps kyrka, men är utförd i Sundsvall. Det finns också uppgifter på att den funnits i Sundsvalls gamla kyrka, som påbörjades 1737, men inte färdigställdes förrän under 1750-talet efter Carl Härlemans ritningar. Troligen bytte man då ut den ålderdomliga predikstolen och den kan ha flyttats över hit år 1760. På predikstolens sidor finns sittande apostlafigurer under bågar, fälten utfylls med plattskärning och begränsas med reffelormerade kolonetter. I långhusets tak finns sju frilagda rundåsar i taket.

HISTORIK

1316 var Tynderö annex till Hässjö, men båda lades senare under Ljustorp. 1920 blev församlingen annex till Hässjö, efter det att båda avskilts från Ljustorp. En sammanslagning av pastoraten genomfördes ånyo 1997. Skeppshamns kapell är geografiskt placerad i Tynderö församling, men har genom sin historiska särställning inte någon juridisk koppling till Svenska kyrkan.

1999-06-14

221-4222-98

Fiskekapellens uppkomst utmed norrlandskusten har både en skatte- och kyrkopolitisk bakgrund. 1557 gavs borgarna i Gävle företrädesrätt till fisket i öppna havet längs hela Norrlandskusten mot att var tionde tunna strömming levererades i skatt till kronan. Dessutom kunde de naturligtvis arrendera de privata fiskerättigheterna. Fiskelägena Bremön, Lörudden, Skeppshamn, Barsviken, Prästhushamn, Bönhamn, Norrfällsviken, Ulvön m. fl. är alla grundade av Gävlefiskare.

Avgörandet för valet av plats för fiskeläget synes ha varit behovet av en skyddad hamn som inte låg alltför nära de bofasta böndernas byar. Vid vistelsen i fiskeläget bodde man i små enkla ryggåsstugor. Båtar och fiskeredskap förvarades i sjöbodar.

Den kyrkohistoriska bakgrunden till uppkomsten av fiskekapellen är de olika förordningar som tvang säsongsfiskarna att bevista gudstjänst på söndagarna och förbjöd fiske. I 1669-års hamnrätt stadgades att fiskarna antingen skulle bege sig till sockenkyrkan eller att någon präst skulle resa till dem för att hålla gudstjänst. För det senare fick de dessutom erlägga avgift. Ortodoxiens fasta normer och stränga krav på gudstjänst på söndagarna gjorde därför kapellen till ett nödvändigt inslag på en plats där fiskarna skulle vistas i flera månader. Kapellen kunde också nyttjas som förråd under vinterhalvåret där man kunde förvara skötar och fiskeredskap. Upphållningsanordningar vittnar ännu om detta.

Samtliga fiskekapell var ursprungligen byggda som små obetydliga ryggåsstugor med ett litet fönster på väggen ovanför altaret. Inredningen var enkel, men efterhand kunde kasserade föremål från sockenkyrkorna leta sig ut till kapellen. Hamnlagen var kapellens ägare och de hade all bestämmanderätt. Detta innebar, att varken kyrkan eller staten, kunde lämna några diktat rörande underhåll och prydande av kapellen.

I en längd över Gävlebohamnar från 1613 anges att Brämöhamn hade 13 fiskare från Gävle, Lörudden 12 och Åstholmarna (Skeppshamn) 5.

Om tillkomsten av Skeppshamns kapell berättas i en beskrivning från 1832: "Fiskare från Gefle, Sundsvall och Hernösand, hvilka sommartiden ligga i Strömmingsfiske uti Ostholmarna och utgöra tvänne hamnlag, Stora och Lilla Skeppshamn, hålla här bön, och under sommaren hafva, efter urgammal plägsed, tvänne predikningar: en af Pastor och en av Comminister Loci; hvarföre de ärlägga til Pastor vad lag stadgar och till Comminister enligt gammal plägsed fyra kappar salt på hvarje hel not. För Hamnen äro Tynderö Socknemän skattlagde. "År 1771 blef detta Capell med Högvederbörlig Tillåtelse flyttat ett litet stycke ifrån sitt gamla ställe, Stora Hamnen kalladt, till sitt nuvarande ställe, Lilla Hamnen, och är här ånyo uppbyggt av träd, fyrhörnigt, Sexton alnar långt och Tolf alnar bredt inom väggarna, såsom det nu befinnes." (Årtalet 1771 skall troligtvis vara 1761 då kapellet flyttades till Lilla hamnen och virke skulle fraktas per båt från Skäggsta by. Kapellet var uppbyggt 11 juli 1768 och första gudstjänsten hölls 25 juni av komminister Johan Jacob Gillgren, Tynderö församling).

Flyttningen innebar att man lämnade den äldre byggnaden, uppförd 1624, därhän och ersatte den med en helt ny kapellbyggnad. 1765 beslöt nämligen hamnlaget att kapellet skulle beställas av de bönder i socknen som ägde bra skog och de skulle dessutom få i uppgift att timra upp detsamma. Samma år skrevs ett kontrakt om bygget vari bestämdes att kapellet skulle timras sjutton alnar långt och tretton alnar brett, femton eller sexton varv högt och med sju takåsar. Fullt inrett och klart stod det år 1788, vilket står att läsa på en minnestavla där även fiskarna i hamnen, borgare från Gävle och Sundsvall, finns uppräknade.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som inte är nöjd med detta beslut, kan överklaga det hos Länsrätten i Västernorrlands län genom en skrivelse som dock skall sändas till Länsstyrelsen, Kulturmiljö, 871 86 Härnösand.

Skrivelsen skall ha kommit in inom tre veckor från den dag vederbörande har fått del av beslutet. Ytterligare upplysningar om sådant överklagande lämnas i bilagt informationsblad 'Fullföljdshänvisning'.

I den slutliga handläggningen av detta ärende har även länsantikvarien och jurist deltagit.

Inger Liliequist
tf länsråd

Torbjörn Svaan
antikvarie

Kopia till:

Riksantikvarieämbetet, kulturmiljöavdelningen, Box 5405, 114 84 Stockholm
Timrå kommun, Miljö- och byggkontoret, 861 82 Timrå

För åtgärder enligt 3 kap 8 § kulturminneslagen

Inskrivningsmyndigheten vid Sundsvalls tingsrätt, Box 467, 851 06 Sundsvall
Överlantmäтарыndigheten i Västernorrlands län, Box 154, 871 23 Härnösand